

I. Staroegyptské právní památky

Prameny, ze kterých poznáváme instituce staroegyptského práva, jsou značně mezerovité. Především se nezachoval žádný soubor, žádná kodifikace práva, ač ze zpráv na papyrech a zejména ze spisů pozdějších historiků je známo, že Egypťané psané zákony měli a že je zaznamenávali na svitky. Podle Diodora Sicilského (1. století n.l.) existovala prý sbírka psaného práva o osmi svitcích, o ničení svitků zákonů, vyhazovaných ze soudního dvora, mluví i pověstný Leidenský papyrus, líčící zkázu tzv. Staré říše.

Egyptské právo poznáváme dnes jen z nápisů a papyrů, jde přitom téměř výlučně o samostatné právní akty: některé z nich mají normativní povahu (např. královská nařízení a vyhlášky), valná většina však se týká pouze případů aplikace práva, ať již snad má dokument konstitutivní povahu, anebo ať již provedení právního jednání jenom osvědčuje.

Z dokumentů, které uvádím, má normativní povahu pouze jeden, dokument č. 1, kterým král Vesperchov udílí privilegia chrámům a kněžím. Ostatní jsou dílem soudních protokolů, dílem záznamy o soukromoprávních jednáních.

Všechny ukázky, které dále následují, jsou překlady akademika Františka Lexy. Vybírám je z druhého dílu knihy Veřejný život ve starověkém Egyptě, publikované nakladatelstvím CSAV v Praze roku 1955.

1. Rozkaz krále Nefererkaréa, aby kněží nebyli zaměstnáváni mimo svůj chrám

Hieroglyfický nápis na kamenné desce. Král Vesperchov Nefererkaré vládne na konci 26. nebo na počátku 25. století před n.l.

Královský rozkaz Hóra Vesperchova představenému božích sluhů Hemvérovi:

"Nedovolují, aby kdokoli měl právo:

bráti kterékoli boží sluhy, kteří jsou v kraji, ve kterém jsi ty, k řemeslným pracím nebo k jakýmkoli stavebním pracím krajským kromě povinných prací pro boha, kterému patří, v chrámu, ve kterém je bůh, a k opravám chrámů, ve kterých jsou tito boží sluhové,

odnáseti stavební materiál, určený k jakékoli stavební práci z jakéhokoli božského pole, posvěceného k tomu kterýmkoli božím sluhou,

bráti jakékoli poddané, kteří jsou na božím poli k tomu posvěceném, od kteréhokoli božského sluhy, k jakékoli práci řemeslné nebo jakékoli stavební práci krajské,

protože jsou na věky chráněni rozkazem krále Horního Egypta a Dolního Egypta Nefererkaréa, žijícího věčně, a není proti tomu žádného oprávnění, i když jde o jakoukoli sezónní práci.

Kohokoli z kraje, kdo by vzal kteréhokoli božského sluhu, který jest na božím poli, posvěceném k tomu v tomto kraji, nebo kteréhokoli poddaného, který jest na božím poli, k řemeslné práci nebo k jakékoli stavební práci krajské, pošleš ke správě polních prací chrámových, a bude sám přidělen k nějaké řemeslné práci nebo k (jakýmkoliv) polním pracím . . .

Odstraněn bude vysoký úředník, králův známý i kdokoli jiný, kdo by se protivil tomu, co jsem nařídil, bude odevzdán vrchnímu soudnímu tribunálu k odsouzení (? k ubití?), zabrán bude jeho dům i jeho pole, jeho lidé i všechny jiné jeho věci do jakýchkoli dílen."

Zapečetěno v přítomnosti mne, krále, druhého měsíce žní dne 12. (? 13 ?).

2. Zápis soudního rozhodnutí soukromého sporu

Neúplně dochovaný hieratický papyrus. Zápis pochází z 25. - 24. století před n.l.

.....
.....

Tento sebekhotep řekl, že králův známý, představený tlumočnicků Voser, mu dal vystaviti listinu, podle které mu dal svou manželku, své dívky a všechny své věci ze svého domu, aby jimi vydržoval všechny dívky tohoto Vosera, aby s velkým se zacházelo podle toho, jak byl velký, a s malým aby se zacházelo podle toho, jak byl malý.

Tento Cav řekl, že jeho otec toho nikdy nikde neučinil.

Přivede-li (tento) Sebekhotep tři řádné svědky, kterým by bylo možno důvěřovati a kteří odříkají: "Tvá moc budiž proti mně, bože, (lhu-li), tato listina byla vystavena na přání Voserovo", nechť zůstanu v domě Sebekhotepově. (Přivede-li tyto svědky, před nimiž tato slova byla pronesena, Sebekhotep bude používatelem.)

Nepřivede-li však tři svědky, před nimiž byla tato slova pronesena, pak nezůstane u něho nic, co patřilo Voserovi. Nechť zůstanou u jeho syna, králova známého, představeného tlumočnicků Cava.

3. Nápis z hrobky Hetepherachtovy

Hieroglyfický text nápisu pochází z 25. století př.n.l.

Nechenský soudce Hetepherachet praví: "Postavil jsem tuto hrobku z poctivě získané hmoty, nevzal jsem nic, co patřilo jinému. Všichni lidé, kteří tam na něčem pracovali, když práci dokončili, velice mi za to děkovali, protože to dodělali za velké množství chleba, piva, oděvů, masti, obilního zrní.

Nikdy jsem neučinil nikomu nic násilného, protože bůh miluje spravedlnost; proto jsem požíval přízně u krále."

Nejstarší soudce soudní síně Hetepherachet praví: "Postavil jsem tuto hrobku na západní straně, na čistém místě, kde (nikdy) nebylo ničích hrobek, aby byl chráněn majetek toho, jenž odešel k svému duchu. S každým, kdo zlovolně vejde do této hrobky a dopustí se na ní něčeho zlého, bude proto zavedeno soudní řízení u velikého boha, neboť jsem postavil tuto hrobku jako svůj stinný útulek. Požíval jsem přízně krále, který mi daroval sarkofag."

4. Král Thutmóse I. oznamuje, že nastoupil na trůn

Hieroglyfický text. Thutmóse I. vládl v druhé polovině 16. století př.n.l.

Královský rozkaz synu krále, správci jižních zemí Túrímu:

"Hleď, posílá se ti tento královský písemný rozkaz, aby se ti oznámilo, že Mé Veličenstvo - kéž žije, je zdrav a svěží! - nastoupil jakožto král Horního a Dolního Egypta na Hórův trůn žijících a nebude nikdy nikoho, kdo by ho mohl napodobiti.

Řada mých jmen jest upravena takto: Hór vítězný býk, Miláček Pravdy, Chrá-
něnec obou bohůň, Jenž se zjevil s najou, Veliký silou, zlatý Hór, Krásný léty,
dávající život srdcím, král Horního a Dolního Egypta Ócheperkaré, syn Réův Thut-
móse, žijící na věky věkův.

Dej přinášeti oběti bohům hlavy jihu Jébu, jakožto dar za život, zdraví
a svěžest krále Horního a Dolního Egypta Ócheperkaréa, obdařeného životem.

Dej, aby přísaha byla dotvrzována jménem Mého Veličenstva - kéž žije, je
zdráv a svěží! - zrozeného matkou krále Senebsóni - kéž žije!

Posílá se ti tento dopis, aby se ti oznámilo toto i to, že královský dům je
zdráv a dobře se mu daří!"

Roku I třetího měsíce rozpuku dne 21., v den slavnosti nastoupení na trůn.

5. Propuštění otroka na svobodu

Hieroglyfický nápis na kamenné sošce v Louvru.

Roku 27 za Veličenstva krále Horního a Dolního Egypta Mencheperréa obdaře-
ného životem a trváním, syna Réova Thutmóse, vládce pravdy jako Ré na věky.

Královský holič Sibaste se dostavil k úředníku královského dvora a řekl:
"Mně patřící otrok zapsaný v seznamu jménem Ameni, kterého jsem zajal vlastníma
rukama, když jsem doprovázel krále . . . . . Basty, vládkyně Perbasty u mého
otce, holiče Nabsóchena, nebude bit a nebude přidržován k jakékoli královské služ-
bě.

Dávám mu Tchamnu, dceru své sestry Nebty, za manželku a stanovím ji na rov-
no se svou manželkou i sestrou, i on vyjde (tak) z chudoby. Spočítá-li (si pra-
covní) čas své manželky, (shledá, že) mu nikdy nebude hůře než komukoli jinému."

Tato listina byla napsána královským písařem Nesem před policistou Amenem-
chebem,

královským písařem Ahmósem,
písařem královského pobřežního území Bekem,
královským písařem Amenmósem,
představeným brány Amen . . . . .

6. Křivé obvinění

Text pochází ze 13. století př.n.l.

Roku 5 třetího měsíce žní dne 2. Toho dne (zasedal) soudní sbor. Přišel
představený dělníků Haj k soudnímu sboru s Penamónem, Ptahšedem, Vennofrem a s Te-
vosrou před vznešené členy soudního sboru, představeného dělníků Peneba, Nebseme-
na, Amennachta, Nechtemmúta, Húje, Pešeda, Prahotepa, Nebnofra, syna Pennúbova,
Nebnofra, syna Vezmósova, Húje, syna Onchurchova, Rameriho, Apu a shromážděné děl-
nictvo.

Představený dělníků Haj řekl: "Zatím co jsem spal ve své chatě, přišel Pena-
món se svými lidmi a učinil na mne, Haje, udání pro cosi o vznešenosti krále
(řkouce): 'Vyslovil urážky proti (králi) Setchimu.'"

Soudní sbor jim řekl: "Povězte nám, co jste slyšeli."

Když naléhali na sebe, perouce se, a představený dělník Peneb jim řekl: "Povězte nám, co jste slyšeli", odpověděli: "Neslyšeli jsme nic." Tu soudní sbor jim, Penamónovi, Ptahšedovi, Vennofrovi a Tevosře řekl: "Odříkejte: Jakože trvale žije Amón a jakože trvale žije panovník, nebylo urážky vyslovené proti králi. Kdybychom ji dnes zatajili, abychom ji roztrušovali zítra nebo pozítří, nechť nám uříznou nos a uši a přisoudí nám i všechny jiné zlé tresty!"

Pak jim bylo vysázeno sto důkladných ran prutem.

7. Adopce

Roku I třetího měsíce žní dne 20. za Veličenstva krále Horního a Dolního Egypta Ramesse Chamvésa - kéž žije, jest zdrav a svěží! -, miláčka Amónova, Boha, vládce Onu, obdařeného životem na věky věkův.

Toho dne, aby Amónovi bylo ohlášeno nastoupení na trůn tohoto vznešeného boha, když stál, zářil a obětoval Amónovi, můj manžel Nebnofer dal mně, zpěvačce Sutechové, písemné prohlášení, že mě učinil svou dcerou a že mi připsal veškeren (svůj) majetek, nemaje syna ani dcery ode mne: "Všecko, co jsem s ní získal, odkázal jsem Renofře, své manželce. Kdyby některý z mých vlastních sourozenců vystoupil proti ní po mé smrti zítra nebo pozítří a řekl: 'Nechť se mi dostane podílu po mém bratru,' atd., před velice četnými svědky: před podkoním Rirem, podkoním Kaerisem, podkoním Benerejatvennofrem, před podkoním Nebnofrem, před šerdenem Pekamenem, před šerdenem Sitemanem a jeho manželkou Azedou, hle, učinil jsem odkaz své manželce Renofře toho dne před svou sestrou Huarímou."

Roku 18 prvního měsíce záplavy dne 10. za Veličenstva krále Horního a Dolního Egypta, pána Obou zemí, Menmeeréa Setepenptaha - kéž žije, jest zdrav a svěží! -, syna Réova, pána korun Ramesse Chamvésa, miláčka Amónova, boha, vládce Onu, obdařeného životem na věky věkův.

Toho dne řekl podkoní Nebnofer a jeho manželka Rennofer, zpěvačka Sutecha ze Sepermeru: "Koupili jsme otrokyni Denajheteru a ona porodila tři dívky, jednoho chlapce a dvě dívky, dohromady tři.

Ponechala jsem si je, živila jsem je a vychovala jsem je. Dočkala jsem se s nimi tohoto dne, aniž mi ublížily; naopak, chovaly se dobře ke mně, nemající syna ani dcery kromě nich. Přišel podkoní Padev do mého domu a vzal si (jejich) starší sestru (z nich) Paamenu za manželku, takže se stal mým zetěm. Přijala jsem ho k ní a on jest s ní podnes. A hle, učinila jsem ji svobodnou ženou země krále - kéž žije, jest zdrav a svěží! -, a kdyby porodila syna nebo dceru, budou rovněž svobodnými lidmi země krále - kéž žije, jest zdrav a svěží! -, protože budou pohromadě s podkoním Padevem, mým zetěm. I (ostatní dvě) dívky budou se svou starší sestrou v domě podkoního Padeva, mého zetě. A dnes já si ho činím (svým) synem."

(A dále) řekla: "Jakože žije Amón a jakože žije vládce - kéž žije, jest zdrav a svěží! -, chovám se k těmto lidem jako k lidem, které jsem písemně prohlásila za svobodné lidi země krále - kéž žije, jest zdrav a svěží! Kdyby (někdo), syn nebo dcera, bratr nebo sestra jejich matky nebo jejich otce, prohlašoval o sobě, že není u něho služebním, ale že jest u něho jako sourozenec nebo dítě a že je tedy svobodným člověkem v této zemi, nechť ho pohlavně zneužije oslice a jeho manželku osel (a také) toho, kdo by někomu z nich řekl: "Sluho."

Protože mám pole na venkově, protože mám majetek všeho druhu v této zemi, a protože mám obchody, budou rozděleny těmto mým čtyřem dítkám - Padev bude jedním z nich. Všecko to, o čem jsem se zmínila, jest odkaz Padevovi, mému synu, protože mi dobře činil, když můj manžel zemřel a já jsem ovdověla."

Před velice četnými svědky: před podkoním Setechemhabem, hudebníkem Sutechovým Tevhrajem, před rolníkem Seoveamónem, před Tamaavnofrou a před zpěvačkou Tanebthou.

8. Prodej sebe do otroctví

Demotický papyrus z roku 568 př.n.l.

Roku 3 prvního měsíce záplavy za krále Ahmósa řekl Peftuuchonse, syn Heribastův, jehož matka jest Chavsenése, těšiteli otce Essemtovovi, synu Petéesovu, jehož matka jest Tšrentarnae:

"Uspokojil jsi mé srdce penězi za to, že budu tvým otrokem. Jsem tvým otrokem navždy a nikdy se již nemohu státi svobodným vůči tobě ani penězi, ani jakýmkoli obilím, ani čímkoli jiným na světě, i se svými dítkami, které se narodily, i s těmi, které se nám narodí, i s oděvy, které jsou na našich tělech a se vším, co máme i čeho nabudeme od roku 3 prvního měsíce záplavy do budoucna po všecha léta až na věky."

Napsal těšitel svého otce Ahtefnachte, syn Jenharrovův.
Zebestefónech, syn Hórův.

Těšitel otce Pemu, syn Hórův, napsal, že dosvědčuje prohlášení, které učinil roku 3 prvního měsíce záplavy za krále Ahmósa Peftuuchonse, syn Heribastův, jehož matka jest Chavsenése, těšiteli otce Essemtovovi, synu Petéesovu, jehož matka jest Tšrentarnae, řka: "Uspokojil jsi mé srdce atd."

Těšitel otce Hór, syn . . . . . napsal, že dosvědčuje atd.

Těšitel otce, první boží sluha, písař svatých knih Hór, syn Zebastefónechův, napsal, že dosvědčuje atd.

Těšitel otce Hór, syn Bekenrínefův, napsal, že dosvědčuje, atd.

Otvíratel svatostánku Amóna tevzojského Nittefnachte, syn . . . . . dosvědčuje atd.

. . . . .
Ahertais, syn Jenharrovův,
Pšerenetom, syn Tšrenbastův,
Hór, syn Tehovův,
Hór, syn Bekenrínefův,
Zeho, syn Hórův,
Psammetekemache, syn Pšrenptahův,
Zebastefónech, syn Ahův,
Esharchnum, syn Pšrenptahův,
Ahtefnachte, syn Hórův

Zeho, syn Hórův,
Pemo, syn Ahův,
Aho, syn Harvozův,
Pemo, syn Hórův,
Ahertais, syn Hórův,
Nittefnachte, syn . . . . . ,
Hór, syn Chenstefnachtův,
Aho, syn Zehův,
Hór, syn Zebastefónechův.

9. Potvrzení o vlastnictví polovice krávy

Demotický papyrus z roku 494 př.n.l.

Roku 29 druhého měsíce rozpuku za krále Darajavauše řekl stavební dělník Amónova chrámu z Zéme, Harvoz, syn Ahertaisův, jehož matka je T. . . . ése, stavebnímu dělníku (?) Setamengovovi, synu Amenertaisovu:

"Uspokojil jsi mé srdce penězi za polovici této černé jalovice, která má vypálený znak Amóna ze Zéme a která se jmenuje dobytčím jménem Setjerbóni, kterou jsem koupil za peníze od královského pastýře Hóra, syna Petamenopova.

Dal jsem ti tuto její shora uvedenou polovici a nemám vůbec žádného nároku na tuto její polovici a na polovici všech telat, která vrhne v naší stáji (navždy od shora uvedeného dne).

Nikdo na světě, ani já sám, nemohu volně nakládati s touto její shora uvedenou polovici.

Kdyby někdo vystoupil proti tobě kvůli této její shora uvedené polovici, já tě ho zbavím, (ať si přijde) s jakoukoli smlouvou, s jakýmkoli úředním aktem na světě. Kdybych tě ho nezavil pro jakoukoli smlouvu nebo jakýkoli úřední akt na světě, dám ti jinou krávu její hodnoty. Kdybych ti nedal krávu její hodnoty, dám ti 2 1/2 kitu stříbra, litého v Ptahově chrámu.

Tvá je tato její polovička i s polovicí všech telat, která vrhne v naší stáji navždy od shora uvedeného dne."

Napsal Zaemensefónech, syn . . . . .

10. Svatební smlouva vystavená manželi manželkou

Demotický papyrus z let 493-492 př.n.l.

Roku 30 prvního měsíce záplavy za krále Darajavauše řekla žena Ésenchebi, dcera dárce vody z údolí Anchpechrota, jejíž matka je Tetammenbevése, dárci vody z údolí Jetúrovovi, synu Pšrentefnachtovu, jehož matka jest . . . . . :

"Učinil jsi mne dnes manželkou a dal jsi mi jeden kit stříbra, litého v pokladně Ptahově, svatebním darem.

Kdybych tě zapudila jako manželka, protože bych si tě znechutila a oblíbila si jiného více než tebe, dám ti půl kitu stříbra, litého v pokladně Ptahově, kromě jednoho kitu stříbra, litého v chrámu Ptahově, který jsi mi dal shora uvedeným svatebním darem, a vzdávám se všeho i všech věcí na světě, kterých nabudu společně s tebou, bez dovolání se jakékoli smlouvy na světě."

Napsal Harvoz, syn Eshatpechrótův.

11. Propouštěcí list manželce

Demotický papyrus z roku 487 př.n.l.

Roku 33 čtvrtého měsíce rozpuku za krále Darajavauše řekl dárce vody z horského údolí na západu Vésetu Pete . . . , syn Esamenhotepův, jehož matka je Jeturov, ženě Tahí, dceři dárce vody z horského údolí na západu Vésetu, Vennofra, jejíž matka je Chavsenése:

"Propustil jsem tě jako manželku, jsem rozveden od tebe a nemám žádného nároku na světě vůči tobě. Já jsem to, jenž jsem ti řekl: 'Vezmi si manžela kdekoli, kam přijdeš', a nemohu již nikdy zakročit v tom proti tobě od shora uvedeného dne."

Napsal Peteimhotep, syn Eschonsův.

12. Smlouva o dočasném manželství

Demotický text z 2. století př.n.l.

Roku 16 třetího měsíce doby rozpuku dne I. Šenmín, syn Chensthovtův, pastýř husí, (je to, jenž) praví Tamíně, dceři Pamontové: "(Jsou to) 2 debeny litého stříbra - jež činí 10 staterů, jež činí zase 2 debeny litého stříbra -, které jsem ti dal před Hathórou, a 2 debeny litého stříbra - jež činí 10 staterů, jež činí zase 2 debeny litého stříbra -, které jsem ti dal před Rattovou, dohromady 4 debeny litého stříbra - jež činí 20 staterů, jež činí dohromady zase 4 debeny litého stříbra -, abys bydlela v mém domě, jsouc u mne jako manželka ode dneška, 16. roku třetího měsíce rozpuku dne I. do roku 17 čtvrtého měsíce záplavy dne I. Odejdeš-li do svého domova, dříve než jsi se dočkala čtvrtého měsíce záplavy dne I. v mém domě, zaplatíš shora uvedené 4 debeny litého stříbra. Kdybych tě já propustil dříve, než by ses dočkala čtvrtého měsíce doby záplavy dne I., zaplatím shora uvedené 4 debeny litého stříbra, které jsem zaplatil zástupcům směnárníka Pšenanúpa, tvého zástupce; nedopustím, aby tě obtěžoval, a nebudu na tobě vynáhatí manželskou přísahu po přísaze, kterou jsi mi složila o člověku, kterého jsem rozloučil s tebou, kromě přísahy o čistotě v mém domě, která mi bude složena jindy."

13. Nabídka výkupného za vraždu dítěte

Text pochází z doby římské

Boží sluha Anúpův, Epi, syn Rtignenefův, posílá žádost svému pánu, písaři dopisů:

"Kéž Ré dlouhým učiní tvůj život! Což mě zabijí kvůli tomu chlapci? To nebyl můj syn, jenž by se mi byl narodil, (ale) vznikla má náklonnost k němu. Jakože žije Ptah, buď zdrav! Hleď, písaři dopisů, uvedený chlapec nebyl můj syn. Jeho matka přišla do mého domu, jsouc jím těhotna. Opatřil jsem mladého sluhu, aby nad ním bděl, (ale jeho matka) ho zabila. Jakože žije Ptah, buď zdrav, můj písaři dopisů! Jsem bohatý muž, mám své jmění; hleď, jeho seznam: dva velké domy, dvě jejich ohra-
dy, ..., vinice, pistaciový sad, besídka, studně, ...
a stříbro. Nechť se ustanoví (za) výkupné dům, písaři dopisů, a kéž se mi popřeje dýchat!"

"Přijmi dopis!"